

**Zadanie publiczne
finansowane przez Ministerstwo Spraw Zagranicznych RP
w konkursie „Dyplomacja publiczna 2024”**

**Priorytet III.: Polska silna swoją wielowiekową historią i
wielokulturowym dziedzictwem. Upowszechnianie wiedzy o Polsce
ze szczególnym uwzględnieniem najnowszej historii Polski**

Projekt realizowany był w okresie od 15 kwietnia do 15 grudnia 2024 r.

Cel:

Celem projektu były działania na rzecz propagowania polskiej polityki zagranicznej oraz wzmacniania pozytywnego wizerunku Polski wśród społeczeństwa Ukrainy. Pragnęliśmy w ten sposób przybliżyć Ukraińcom tragiczny okres w dziejach narodu polskiego, ale także ukraińskiego, tragiczne wydarzenia, jakimi była zrealizowana w oparciu o pakt Ribbentrop–Mołotow sowiecka okupacja Wołynia w latach 1939–1941, czyli okres tzw. „pierwszych Sowietów”, który charakteryzował się niemal powszechnymi represjami wobec polskiej i ukraińskiej inteligencji, posłów do polskiego parlamentu, działaczy partii demokratycznych, duchownych Kościołów rzymskokatolickiego i prawosławnego. Na porządku dziennym były aresztowania, wywózki w głąb ZSRR, rozpalanie wzajemnej nienawiści między oboma narodami, przedstawianie Polaków, jako odwiecznych wrogów i wyzyskiwaczy narodu ukraińskiego, „złodziei ukraińskiej ziemi”. Zawiodły wówczas nadzieje Ukraińców, że nowy reżim potraktuje ich jako gospodarzy zajętych terenów. Dziś warto pokazać, że w okresie tzw. „pierwszych Sowietów” mieliśmy wspólnego wroga, a także to, że rozpalona wówczas nienawiść między Polakami a Ukraińcami, została później wykorzystana przez skrajny ukraiński ruch nacjonalistyczny w postaci tragicznych wydarzeń na Wołyniu. Tymczasem mieliśmy wspólnego wroga, który niszczył także ukraińską inteligencję, stosował surowe represje wobec ukraińskich polityków reprezentujących demokratyczne postawy, traktował społeczność ukraińską instrumentalnie. Mieliśmy więc wspólnego wroga.

Realizacja projektu polegała na:

- 1) prowadzeniu kwerendy w archiwach polskich, głównie w Archiwum Państwowym w Przemyślu oraz w Archiwum Akt Nowych w Warszawie;
- 2) wygłoszeniu 8 wykładów publicznych poświęconych tematyce zadania;
- 3) opublikowaniu 50 opracowanych dokumentów na stronie internetowej Instytutu i ukraińskiego partnera Lwowskiej Obwodowej Uniwersalnej Biblioteki

Naukowej. Dane te na stronach internetowych będą utrzymywane i aktualizowane w kolejnych latach;

4) zaopatrzeniu ukraińskich bibliotek w wydane przez Instytut książki poświęcone stosunkom polsko-ukraińskim w czasach najnowszych;

5) wydaniu drukiem publikacji pt. *Wołyń za „pierwszych Sowietów”*. *Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów*, w której zamierzamy zamieścić ok. 100 dokumentów obrazujących politykę „pierwszych Sowietów”.

Wprowadzenie do tematyki zadania:

Dotychczas PWIN prowadził intensywne kwerendy w archiwach historycznych i obwodowych w następujących miastach: Kijów, Równe, Łuck. Zebrano 1455 dokumentów, znaczną część z nich wydano drukiem w opracowaniu merytorycznym i przekładzie z języka rosyjskiego i ukraińskiego na język polski w 3 tomach *Wołyń za „pierwszych Sowietów”*. *Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów*. Opracowano i wydano jeszcze 100 dokumentów w 4 tomie. Wśród zebranych przez PWIN akt znajdują się głównie akta śledcze i sądowe dotyczące osób uznanych przez NKWD za szczególnie niebezpieczne dla nowego systemu, a więc byłych polskich wojskowych w tym kontraktowych narodowości ukraińskiej, funkcjonariuszy Korpusu Ochrony Pogranicza, urzędników państwowych, ale także zwykłych osadników narodowości polskiej oraz ukraińskiej. Byli sądzeni nawet za wyrażane jeszcze przed wojną poglądy antykomunistyczne. Najbardziej rygorystycznie traktowano podejrzanych o tworzenie na Wołyniu antysowieckich organizacji konspiracyjnych. Wyroki wydawane przez Kolegium Specjalne przy Ludowym Komisarzu Spraw Wewnętrznych ZSRR oraz Trybunał Wojskowy 5. Armii Kijowskiego Specjalnego Okręgu Wojskowego były surowe: od kary śmierci wraz z konfiskatą majątku po wieloletnie zesłanie do obozów pracy.

Zespół realizujący projekt:

1) **Prof. dr hab. Stanisław STĘPIEŃ** – historyk dziejów najnowszych, **kierownik projektu**, dyrektor Południowo-Wschodniego Instytutu Naukowego w Przemyślu;

2) **Dr Anna SICIAK** – historyk kultury XIX i XX wieku, bibliograf, bibliotekoznawca;

3) **Mgr Bogumiła KOWAL** – historyk, archiwista;

4) **Mgr Anna ZELWAK** – filolog ukrainista, tłumacz;

5) **Lic. Ludmiła KOZŁOWSKA** – filolog ukrainista, tłumacz;

6) **Mgr Ryszard T. ŁAMASZ** – kierownik Biura Instytutu, koordynacja techniczna projektu.

Stronę ukraińską reprezentował **Iwan SWARNYK** – dyrektor Lwowskiej Obwodowej Uniwersalnej Biblioteki Naukowej, udział w projekcie brali także prof. dr Ihor Czornowół (reprezentujący wspomnianą bibliotekę) oraz doc. dr Oleh Pawłyszyn z Instytutu Badań Historycznych Narodowego Uniwersytetu im. Iwana Franki we Lwowie.

Udział partnera zagranicznego polegał na:

- 1) umieszczeniu na stronie internetowej Lwowskiej Biblioteki Naukowej informacji o realizowanym projekcie;
- 2) promocja projektu i jego efektów w środowisku ukraińskim;
- 3) uczestnictwo w wykładach publicznych i ich przygotowanie;
- 4) prowadzenie w bibliotekach ukraińskich kwerendy dotyczącej represji sowieckich w latach 1939-1941;
- 5) współpraca z Instytutem w zakresie kupna książek ukraińskich poruszających problematykę represji sowieckich okupowanej ludności w okresie tzw. „pierwszych Sowietów”;
- 6) kolportowanie (bezpłatnie wysyłki) publikacji pt. *Wołyń za „pierwszych Sowietów”. Losy ludności polskiej i polskiego dziedzictwa kulturowego. Zbiór dokumentów* (Przemyśl 2024), wydanej w ramach projektu, do bibliotek ukraińskich.

Zakończenie i podsumowanie projektu nastąpiło w grudniu 2024 r.

Książka w PDF